

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΔΟΓΜΑΤΟΣ
ΕΝ ΤΗ ΑΡΧΑΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΤΗ ΕΞΩΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

ΥΠΟ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΥΦΗΓΗΤΟΥ ΘΕΟΛ. ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Μ Ε Ν Α

Σκοπός τῆς μετὰ χεῖρας ἐργασίας ἡμῶν εἶναι νὰ παράσχη εὐσύνοπτον ἐκθεσιν τῶν ποικίλων σημασιῶν, ὡς φέρει ὁ ὄρος «δόγμα» ἐν τε τῇ ἐξω-χριστιανικῇ καὶ τῇ χριστιανικῇ γραμματείᾳ, τῆς τελευταίας ταύτης ἀναφε-ρομένης εἰδικῶς εἰς τὴν γραμματεῖαν τῆς ἀρχαίας ἡνωμένης Ἐκκλησίας.

Ἡ μεθοδικὴ ἔρευνα τῆς σημασιολογίας τοῦ δόγματος κατὰ τὴν ἐπο-χὴν ταύτην κέκτηται βαρῆτητα καὶ σημασίαν, τοσούτω μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ δόγμα, ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τῆς σωτηριώδους ἀληθείας τῆς θείας ἀπο-καλύψεως, ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρένης δύο θεμε-λιωδῶν μαθημάτων τῆς Θεολογίας, ἤτοι τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Δογματικῆς. Πλὴν τούτου, ἡ ἀπὸ ὀρθοδόξου ἐπόψεως μελέτη τοῦ θέμα-τος παρουσιάζει ἐνδιαφέρον καὶ ἐξ ἑτέρας πλευρᾶς, καθ' ὅσον συμβάλλε-ται εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἐννοίας τοῦ δόγματος κατὰ τὴν μεγάλην καὶ θεμελιωτικὴν περίοδον τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων, καὶ οὕτω δύναται νὰ ἀρη παρερμηνείας καὶ παρεκδοχᾶς τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, αἵτινες ἤρξαντο τε-λευταίας ἐμφιλοχωροῦσαι ἐνιαχοῦ καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς Ὀρθοδόξου Θεο-λογίας¹.

Ἐκδίδοντες τὴν βραχεῖαν ταύτην περὶ τοῦ δόγματος μελέτην ἡμῶν, εὐχόμεθα ὅπως αὕτη δώση ἀφορμὴν εἰς ἐκτενεστέρας ἐργασίας, καὶ δὴ καὶ καθ' ἕλλην μελέτας τοῦ δόγματος, αἵτινες, βολθουσαι παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις θεολόγοις, παρ' ἡμῖν σχεδὸν εἶναι ἀνύπαρκτοι.

Πρὸς συστηματικώτεραν ἔρευναν τοῦ θέματος ἡμῶν, δηγρέσαμεν τὴν ὄλην ἕλλην εἰς τρία κεφάλαια, ἤτοι α) εἰς τὴν μελέτην τοῦ δόγματος ἐν τῇ ἀγ. Γραφῇ, β) ἐν τῇ ἐξωχριστιανικῇ γραμματείᾳ, καὶ γ) ἐν τῇ γραμμα-τείᾳ τῆς ἀρχαίας καθολικῆς Ἐκκλησίας.

1. Π. Μπρατσιώτου, Ἡ ἐννοία τοῦ δόγματος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Θεολογίᾳ, ἐν «Θεολογία», 1957, σ. 510 κ.ε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΕΝ Τῇ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦῃ.

1. Παλαιὰ Διαθήκη.

Τὸ δόγμα ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ φέρεται σταθερῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς διαταγῆς, τοῦ διατάγματος, τοῦ νόμου, τοῦ ψηφίσματος, τῆς ἀποφάσεως. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀπαντᾷ ἡ λέξις ἑνδεκάκις μὲν ἐν τῷ προφητικῷ βιβλίῳ τοῦ Δανιὴλ (2.13: «καὶ τὸ δόγμα ἐξῆλθε καὶ οἱ σοφοὶ ἀπεκτένοντο», 3.10: «σὺ βασιλεῦ ἔθνηκας δόγμα...»), 3.29: «καὶ ἐγὼ ἐκτίθεμαι δόγμα...»), 4.3: «καὶ δι' ἐμοῦ ἐτέθη δόγμα», 6.8: «νῦν οὖν βασιλεῦ στήσον τὸν ὄρισμόν καὶ ἐκθες γραφήν, ὅπως μὴ ἀλλοιωθῇ τὸ δόγμα Περσῶν καὶ Μῆδων», 6.9: «τότε ὁ βασιλεὺς Δαρεῖος ἐπέταξε γραφῆναι τὸ δόγμα», 6.10: «Καὶ Δανιὴλ ἠνίκα ἔγνω ὅτι ἐνετάγη τὸ δόγμα...»), 6.13: «Δανιὴλ ὁ ἀπὸ τῶν υἱῶν τῆς αἰχμαλωσίας τῆς Ἰουδαίας, οὐχ ὑπετάγη τῷ δόγματί σου», 6.15: «γινῶθι βασιλεῦ, ὅτι τὸ δόγμα Μῆδοις καὶ Πέρσαις...»), 6.26: «ἐκ προσώπου μου ἐτέθη δόγμα τοῦτο ἐν πάσῃ ἀρχῇ τῆς βασιλείας μου...»), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ διαταγμάτων τῶν βασιλέων Ναβουχοδονόσορος καὶ Δαρείου, ἀπαξ δὲ ἐν τῷ προφητικῷ βιβλίῳ τοῦ Ἰεζεκιὴλ (20.26: «καὶ μιανῶ αὐτοὺς ἐν τοῖς δόγμασιν αὐτῶν ἐν τῷ διαπορευεσθαι με πᾶν διανοῖγον μήτραν, ὅπως ἀφανίσω αὐτοὺς) καὶ ἀπαξ ἔτι ἐν τῇ τρίτῃ βίβλῳ τῶν Μακκαβαίων (1.3: «ὕστερον δὲ μεταβαλὼν τὰ νόμιμα καὶ τῶν πατρίων δογμάτων ἀπῆλλοτριωμένος...») ἔνθα ὑπὸ πάτρια δόγματα σημαίνονται μοναδικῶς ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ αἱ ἐντολαὶ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου.

Παραλλήλως πρὸς τὸ οὐσιαστικὸν δόγμα, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐντέλλομαι, διατάσσω, ἀπαντᾷ ὡσαύτως καὶ τὸ ρῆμα δογματίζειν. Οὕτως ἀναγινώσκομεν: Ἐσθῆρ 3.9: «εἰ δοκεῖ τῷ βασιλεῖ, δογματισάτω ἀπολέσαι αὐτούς», 2 Μακκ. 10.8: «ἐδογματίσαν δὲ μετὰ κοινοῦ προστάγματος καὶ ψηφίσματος παντὶ τῷ τῶν Ἰουδαίων ἔθνει...»), 15.36: «καὶ ἐδογματίσαν πάντες μετὰ κοινοῦ ψηφίσματος μηδαμῶς ἔᾶσαι ἀπαρασήμαντον τήνδε τὴν ἡμέραν», 1 Ἔσδρα, 6.33: «ἐγὼ βασιλεὺς Δαρεῖος δεδογματικά ἐπιμελῶς κατὰ ταῦτα γίνεσθαι»¹.

1. Ἐν τῇ ἐξωβιβλικῇ Ἰουδαικῇ γραμματικῇ τὸ δόγμα ἀπαντᾷ κυρίως παρ' Ἰωσήφω καὶ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ. — Οὕτως ὁ Ἰώσηπος τὰ διδάγματα τῶν Ἑσσηνῶν χαρακτηρίζει ὡς δόγματα (De bello jud. II, 142), ἀντιπαραβάλλει δὲ πρὸς τὸ ἀσύνδετον πλῆθος τῶν φιλοσοφικῶν δογμάτων, τὴν ἐν λόγοις καὶ ἔργοις ἐνότητά τῆς Μωσαϊκῆς νομοθεσίας (Cont. Apionem, II, 169). Οὐ μόνον δὲ τὰ τῶν Ἑσσηνῶν διδάγματα χαρακτηρίζει ὡς δόγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν Μωσαϊκὴν παράδοσιν. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς ἀνέκαθεν ὑπῆρξε προσκεκολλημένος εἰς τὰς γραφὰς του, καθ' ἕσον θεώρει ταύτας ὡς δόγματα Θεοῦ, ἅτινα ἐκράτει ἀείποτε ἀμετάβλητα καὶ ὑπὲρ τῶν ὀπίων ἦτο ἔτοιμος καὶ νὰ ἀποθνήῃ (Apion. I, 42). Οἱ Ἰουδαῖοι δὲ καυχῶνται διότι κρατοῦσι «τὰ κάλλιστα τῶν δογμάτων καὶ ὀσιώτατα τῶν ἐν τοῖς νόμοις δι' ἀγγέλων παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθόντων» (Αἰτιμ. Jud.

2. Καινὴ Διαθήκη.

Ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ἡ λέξις δόγμα παρελήφθη καὶ ὑπὸ τῆς Καινῆς, ἔνθα τετράκις μὲν ἀπαντᾷ σαφῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς διαταγῆς, διατάγματος, ψηφίσματος, νόμου, ἦτοι Λουκᾶ 2,1: «ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην», Πράξ. 17,7: «καὶ οὗτοι πάντες ἀπέναντι τῶν δογμάτων Καίσαρος πράσσουσιν, βασιλέα ἕτερον λέγοντες εἶναι Ἰησοῦν», Πράξ. 16,4: «ὡς δὲ διεπορεύοντο τὰς πόλεις, παρεδίδοσαν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων» (ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀποστολικῆς συνόδου περὶ τῶν ἐξ ἔθνικῶν εἰς Χριστὸν προσιόντων), καὶ Ἑβρ. 11,23, ἔνθα ἡ γραφὴ δὲν εἶναι βεβαία, τοῦ Ἀλεξ. κώδικος γράφοντος «τὸ δόγμα τοῦ βασιλέως», ἑτέρων ὅμως γραφόντων «διάταγμα τοῦ βασιλέως» (κριτ. ἐκδ. Nestle, 16 ἐκδ.), δις δὲ ἐν ἠθικῇ ἔννοιά πρὸς δῆλωσιν τῶν ἰουδαϊκῶν ἐντολῶν, ἦτοι Ἐφεσ. 2,15: «τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας» καὶ Κολοσσ. 2,14: «ἐξάλειψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν»¹).

Τέλος, ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ἅπαξ καὶ τὸ ρῆμα δογματίζειν, Κολοσσ. 2,20: «Εἰ ἀπεθάνετε σὺν Χριστῷ ἀπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, τί ὡς ζῶντες ἐν κόσμῳ δογματίζεσθε.»

XV, 136)— Ἀλλὰ καὶ παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ ὁ ὅρος δόγμα χρησιμοποιεῖται πολλάκις (κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Leisegang ἀπαντᾷ 140 φορές). Οὕτω γίνεται λόγος περὶ τῶν δογμάτων τῶν σοφιστῶν (Vit. Mos. 2, 212) καὶ τῶν Χαλδαίων ἀστρολόγων (Abr. 82), περὶ ἀνθρωπίνων δογμάτων ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν καταμέτρησιν καὶ διαίρεσιν τοῦ χρόνου (Fuga et inv. 57), περὶ Στωϊκῶν (Παναιτίου καὶ Βοηθοῦ, De aet. mundi, 76) καὶ Πλατωνείων δογμάτων (De aet. mundi 17), οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ περὶ δογμάτων τοῦ Μωυσεῶς, ἅτινα συνάγονται δι' ἀλληγορικῆς μεθόδου (De opif. mundi 25. Πρβλ. leg. alleg. 3,194, sacrif. Abelis 19, post Caini 38). Ὡσαύτως γίνεται λόγος περὶ θείων καὶ ἁγίων δογμάτων, περὶ δογμάτων τῆς σοφίας καὶ τῆς εὐσεβείας. Τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας σαφῶς δηλοῦσι τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς υπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας καὶ τῆς διακυβερνήσεως τοῦ κόσμου (De opif. mundi 172). Ἡ περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς θείας οὐσίας διδασκαλία ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Φίωνα, δόγμα ἀναγκαιότατον διὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς φιλοσοφίας (Cherub. 85).

1. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, σχολιάζων τὰ χωρία ταῦτα, ὡς δόγματα δὲν ἀποδέχεται ἀπλῶς τὰς διατάξεις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου. Εἰς τὸ Κολοσ. 2,14 παρατηρεῖ: «τοῖς δόγμασι, φησι. Ποίους δόγμασι; τῇ πίστει. Οὐκοῦν ἀρκεῖ πιστεῦσαι» (P.M.Gr. 62,340). Εἰς δὲ τὸ Ἐφεσ. 2,15 παραμένει ἀμφίρροπος: «Τί ἐστὶν ἐν δόγμασι καταργήσας; ἢ τὴν πίστιν οὖν φησι, δόγμα αὐτὴν καλῶν ἢ τὴν παραγγελίαν, καθὼς ἔλεγεν ὁ Χριστός· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀργισθῆναι ἕως» P.M.Gr. 62,39).— Ὡσαύτως καὶ ὁ Θεοδώρητος εἰς μὲν τὸ Κολοσ. 2,14, ὡς δόγματα ἀποδέχεται τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας τὰς ἀναγκαιὰς εἰς σωτηρίαν: «ἔδωκε δὲ ἡμῖν τὰ εὐαγγελικὰ δόγματα, ἐν τῇ τούτων φυλακῇ τὴν σωτηρίαν ἡμῖν ἐπαγγελιάμενος» (P.M.Gr. 82, 612B). Εἰς δὲ τὸ Ἐφεσ. 2,15 παρατηρεῖ: «δόγματα δὲ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν ἐκάλεσεν» (P.M.Gr.82, 524B), ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὰς εὐαγγελικὰς συμβουλὰς.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἐκθέσεως πειθόμεθα, ὅτι ἡ λέξις δόγμα ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀπαντᾷ εἰς ἀπάσας οὐκ ὀλίγας περιπτώσεις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, τῆς διαταγῆς, τοῦ ψηφίσματος, τῆς ἀποφάσεως, οὐδαμῶς ἀπαντώσης τῆς λέξεως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΕΝ Τῇ ΕΞΩΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚῃ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ

Ἐν τῇ ἐξωχριστιανικῇ γραμματεία τὸ δόγμα ἀπαντᾷ ὑπὸ ποικίλας ἐννοίας, ὡς δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν ὡς ἀκολούθως.

α) Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἀποφάσεως, κρίσεως, ψηφίσματος δημοσίου. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὁμιλοῦσιν ὁ Πλάτων ἐν τῷ Μένωϊ αὐτοῦ 314B: «τί οὖν ἂν τούτων ὑπολάβοιμεν μάλιστα τὸν νόμον εἶναι; τὰ δόγματα ταῦτα καὶ ψηφίσματα, ἐμοὶ γε δοκεῖ... Δόξαν, ὡς ἔοικε, λέγεις πολιτικὴν τὸν νόμον», ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Κύρου Ἀναβάσει 6,4,11: «δὸ γμα ἐποίησατο... θανάτῳ αὐτὸν ζημιοῦσθαι», 3,3,5: «ἐκ τούτου ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσασθαι τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι», καὶ 6,6,27: «ἦν γὰρ τῶν στρατιωτῶν δόγμα... δημόσια εἶναι τὰ ληφθέντα». Ὡσαύτως ὁ Πολύβιος 20,4,6: «μετὰ κοινοῦ δόγματος», 4,26,4: «χωρὶς κοινοῦ δόγματος» καὶ 6,13,2, ἐνθα γίνεται λόγος εἰδικῶς περὶ τῶν ψηφισμάτων τῆς Ρωμαϊκῆς συγκλήτου: «οὐδεμίαν ποιεῖν ἔξοδον οἱ ταμίαι δύνανται χωρὶς τῶν τῆς συγκλήτου δογμάτων», ὁ Δημοσθένης περὶ ἐπισήμων ψηφισμάτων 18,154. 155: «δόγματα Ἀμφικτυόνων», ὁ Αἰσχύλος, Ἰκέτιδες 601: «δήμου δέδοκται ψηφίσματα», ὁ Ἡρωδιανὸς 7,10,5: «πάσαις ταῖς βασιλικαῖς τιμαῖς ἡ σύγκλητος διὰ δόγματος αὐτοὺς ἐκόσμησεν», καὶ εἴ τις ἕτερος.

β) Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου, διατάγματος, διαταγῆς. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὸ δόγμα ἀπαντᾷ παρὰ Πλάτωνι. Οὕτως ὁ φιλόσοφος ὁμιλεῖ ἐν τῇ Πολιτεία αὐτοῦ (3,20, p. 414 B) περὶ τῶν δογμάτων τῶν ἀρχόντων (αὐτοῖς τῶν ἀρχόντων δόγμασι). ὁρίζεται δὲ τὴν πόλιν ὡς αἰκῆσιν πλήθους ἀνθρώπων κοινοῖς δόγμασι χρωμένων (Ὅροι, p. 415 c.). Ὁ νόμος, κατὰ Πλάτωνα, ἀποτελεῖ δόγμα πόλεως (Μένως, 3, p. 314 C), πάντα ἕμως τὰ δόγματα δὲν εἶναι καὶ νόμοι. Ὑπάρχουσι χρηστὰ καὶ πονηρὰ δόγματα, ἐκ τούτων δὲ μόνον τὰ πρῶτα ἀποτελοῦσι νόμους. Ἐπίσης λογισμὸς τις περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, ὅστις καθίσταται κοινὴ τῆς πόλεως συνείδησις, ἐπέχει θεῖον νόμου: «ἐπὶ δὲ πᾶσιν τούτοις λογισμὸς, ὅτι ποτ' αὐτῶν ἄμεινον ἢ χεῖρον ὅς γενόμενος δόγμα πόλεως κοινὸν νόμος ἐπωνόμασται» (Νόμοι, 1,13, p. 644 D). Περὶ τοῦ δόγματος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου ὁμιλοῦσιν ὡσαύτως ὁ Δημοσθένης 25,16: «πᾶς ἐστὶ νόμος εὐρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν,

δόγμα δ' ἀνθρώπων φρονίμων, ἐπανόρθωμα δὲ τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων, πόλεως δὲ συνθήκη κοινή, καθ' ἣν πᾶσι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει, καὶ ὁ Πλοῦταρχος, Mor. 742D : «ἐν τε δόγμασι καὶ νόμοις, ἐν τε συνθήκαις καὶ ὁμολογίαις κυριώτερα καὶ ὑστερα νομίζεται καὶ βεβαιώτερα τῶν πρώτων».

γ) Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς γνώμης, ὑπολήψεως, ἀθεντικῆς διδασκαλίας, ἀξιώματος φιλοσοφικοῦ, θεμελιώδους ἀρχῆς. Ἐν μὲν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ τῆς γνώμης ἢ ὑπολήψεως ἀπαντᾷ τὸ δόγμα παρὰ Πλάτωνι, π.χ. Σοφιστ. 265C: «τῶ τῶν πολλῶν δόγματι καὶ ρήματι χρώμενοι» (βλ. καὶ Νόμους 7, 797C), περὶ δὲ τῶν δογμάτων ὡς διδασκαλιῶν τῆς φιλοσοφίας γίνεται λόγος εὐρύτερος. Οὕτως ὁ Κικέρων, ὁμιλῶν περὶ τῶν δογμάτων τῆς σοφίας, τῶν κεκτημένων κύρος δεσμευτικὸν διὰ τοὺς ἀποδεχομένους αὐτά, παρατηρεῖ: «Sapientia, quae neque de se dubitare debet neque de suis decretis, quae philosophi vocant δόγματα, quorum nullum sine scelere prodi poterit» (Academ. priorum 2, 9, 27). Ἐν τῶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Γαληνοῦ φερομένῳ ψευδεπιγράφῳ βιβλίῳ De historia philosophi διακρίνονται τέσσαρες κειχωρισμένοι φιλοσοφικαὶ κατευθύνσεις, ὧν μία τυγχάνει ἡ δογματικὴ (ἀμίαν μὲν τὴν δογματικὴν). Ἐκάστη κατεύθυνσις ἢ αἵρεσις ἔχει τὰ ἴδια αὐτῆς δόγματα, καθ' ἕνα αἵρεσις τις μορφοῦται διὰ τῆς παραδοχῆς πλείονων δογμάτων, εἰς ἐνότητα συναγομένων: «κατ' ἐννοιαν δὲ τὴν αἵρεσιν εἶναι πρόκλισην δογμάτων πολλῶν πρὸς ἄλληλα συμφώνων ἢ πρὸς ἐν τέλος ἀναφερόντων» (Diels, Doxographi graeci, Berolini 1879, p. 604,5, 604,2). Περὶ δὲ τοῦ Ἀρχεσιλάου λέγεται, ὅτι κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἦν σκεπτικὸς, ἐν τῇ πραγματικότητι δ' ὅμως ἦτο δογματικὸς: «κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν δογματικὸς ἦν» (Ritter und Preller, Hist. philos. graecae, Gotha 1898), n. 539α, p. 440) — Περὶ συγκεκριμένων φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν ἐλάχιστα μὲν ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων, πλείωτερα δ' ὁ Ἀριστοτέλης (Φυσικὰ 4,2), καὶ πλεῖστον πάντων ὁ Πλούταρχος. Σχετικῶς ἀναγινώσκωμεν Mor. 14, E: «τὰ περὶ ψυχῶν δόγματα», Mor. 797B: «καὶ μὴνοὶ λόγοι τῶν φιλοσόφων, ἐὰν ψυχαῖς ἡγεμονικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐγγραφῶσι βεβαίως καὶ κρατήσωσι, νόμων δύναμιν λαμβάνουσιν ἢ καὶ Πλάτων εἰς Σικελίαν ἐπλευσεν, ἐλπίζων τὰ δόγματα νόμους καὶ ἔργα ποιήσῃ ἐν τοῖς Διονυσίου πράγμασιν», 1000D: «καὶ λόγοι ρητόρων καὶ δόγματα σοφιστῶν», 1062E: «ὅταν μὲν οὖν μηδενὸς ἐκστῆναι τῶν μαχομένων, ἀλλὰ πάντα ὁμολογεῖν καὶ τιθέναί τε θέλωσι... ἢ πού σοι δοκοῦσι θαυμασίως ἐν τοῖς δόγμασι τὴν ὁμολογίαν βεβαιῶν», De repugn. stoic. 1033A: «ἀξιῶ τὴν τῶν δογμάτων ὁμολογίαν ἐν τοῖς βίοις θεωρεῖσθαι», 1034 B: «ἔτι δόγμα Ζήνωνος ἐστίν, ἱερὰ θεῶν μὴ οἰκοδομεῖν ἱερὸν γὰρ μὴ πολλοῦ ἄξιον καὶ ἅγιον οὐκ ἐστίν οἰκοδόμων δὲ ἔργον καὶ βαναύσων

οὐδέν ἐστι πολλοῦ ἄξιον», ad v. Colot. 1: «περὶ τοῦ ὅτι κατὰ τῶν ἄλλων φιλοσόφων δόγματα οὐδὲ ζῆν ἐστιν», ὁ Ἡρωδιανὸς 1,2,4: «φιλοσοφίαν δὲ οὐ λόγοις οὐδὲ δογμάτων γνώσεσι, σεμνῶ δ' ἔθει καὶ σώφρονι βίῳ ἐπιστώσατο» — Ὁμοίως καὶ Μᾶρκος ὁ Αὐρήλιος χαρακτηρίζει ὡς δόγματα βασικὰ καὶ θεμελιώδεις ἀληθείας τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας «εἰς ἑαυτόν, 2,3).—

Πολλάκις τὰ φιλοσοφικά ταῦτα δόγματα ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰσηγητοῦ των. Οὕτως ὁ Ἰάμβλιχος τὸ ἀσώματον τῶν θεῶν χαρακτηρίζει ὡς τὸ «κυριώτατον ρίζωμα τῶν Πυθαγορικῶν δογμάτων» (Προτρεπτικός, 21, π. 21, 23. ἔκδ. H. Pistelli, Leipzig 1888), ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀγράφων δογμάτων τοῦ Πλάτωνος (Φυσικ. 4,2. p. 209, 14). Ὁμοίως καὶ βιβλίον τοῦ Γαληνοῦ φέρει τὸν τίτλον «Περὶ τῶν Ἱπποκράτους καὶ Πλάτωνος δογμάτων», ἐνῶ ὁ Κικέρων μνημονεύει τοῦ Ἀκαδημικοῦ δόγματος, ὡς θεμελιώδους ἀρχῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἥτις κέκτηται κύρος ὑποχρεωτικὸν καὶ δεσμευτικὸν διὰ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς: «Antiochus ad istum locum pressius videbatur accedere. Quoniam enim id aberent Academici decretum (sentitis enim iam hoc me δόγμα dicere), nihil posse percipi, non debere eos in suo decreto sicut in ceteris rebus, fluctuari» (Acad. pr. 2, 9, 29).

δ) Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πρακτικῆς ἀρχῆς ἡ κανόνος ρυθμίζοντος τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὸ δόγμα ἀπαντᾷ κυρίως παρὰ τοῖς Στωικοῖς. Οὕτως ὁ Ἐπίκτητος διαστέλλει τὰ ὀρθὰ ἀπὸ τῶν φαύλων δογμάτων «εἰ μὲν ὀρθὰ δόγματα ἔχεις, καλῶς, εἰ δὲ φαῦλα, κακῶς» (Διατρ. 3, 9, 2, ἔκδ. Schenkl, Lipsiae 1916, σ. 260,5). Ἀναλόγως τῶν ἐκάστου δογμάτων, ἦτοι ἠθικῶν ἀρχῶν, κρίνεται ἡ ποιότης καὶ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου (3,2,12). Τὸ δόγμα, ὡς ἀρχὴ ἠθικῆ καὶ κανονιστικῆ τοῦ βίου, κέκτηται ἰσχύν καὶ κύρος καθολικὸν καὶ ἀκλόνητον «πανταχοῦ γὰρ ἰσχυρόν τὸ δόγμα, ἀκίνητον τὸ δόγμα» (3, 16, 8).

Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς ἔσσαν ἀφορᾷ εἰς τὸ δόγμα ἐν τῇ ἐξωχριστιανικῇ γραμματείᾳ. Συνοψίζοντες λέγομεν, ὅτι ἐν αὐτῇ τὸ δόγμα σημαίνει ἀπόφασιν, διαταγὴν, διάταγμα, ψήφισμα, νόμον, ἰδίᾳ ἐν πολιτικῇ ἐννοίᾳ, εἶτα δὲ γνώμην, ἐννοίαν, φρόνημα, δόξαν, ἦτοι ὑποκειμενικὰς περὶ τῶν πραγμάτων ἀντιλήψεις καὶ ἰδέας, ἐπὶ δὲ τοῦ φιλοσοφικοῦ πεδίου φιλοσοφικά διδάγματα εἶτε ἐπὶ μέρους εἶτε καθόλου, καὶ δὴ καὶ ἐπ' ὀνόματι τῶν εἰσηγητῶν αὐτῶν, αὐθεντικά ἀξιώματα Σχολῶν, ὑποχρεωτικά διὰ τὰ μέλη αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ἀρχὰς ἠθικὰς διεπούσας τὸν βίον τὸν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν κοινωνικὸν τῶν ἀνθρώπων. Ὅτι βασικὸν στοιχεῖον καὶ γνώρισμα τοῦ δόγματος καθ' ἀπάσας σχεδὸν αὐτοῦ τὰς ὄψεις εἶναι τὸ ἀνώτερον καὶ δὴ καὶ ἀντικειμενικὸν κύρος καὶ ἡ αὐθεντία, εἶναι περιττὸν καὶ νὰ σημειώσωμεν.

(Συνεχίζεται)